

GVADÁNYI EGY LAPPANGÓ MUNKÁJA.

Különös sors jutott irodalomtörténetírásunkban Gvadányi *Egy a Rhénus vize partján táborozó magyar lovas katonának... levele* című művének.

Ismertették, de nem ismerték.

Gvadányi e lappangó munkájának egy példányát sikerült megtalálnom a Magyar Nemzeti Múzeum Orsz. Széchényi könyvtárában; jelzete: VIII. P. O. Hung. 198.

Irodalomtörténészeink közül senkisésem tesz tanúságot arról, hogy ismerte volna e költeményt. Irodalomtörténeteink és a Gvadányival foglalkozó monográfiák közül egyetlen egy sem közli pontosan a költemény címét. Senki sem említi, hogy a munkát nem olvasta, s csak 1930-ban mutatott rá Osászár Elemér arra, hogy „Egyetlen példány meglétéről sem tudunk”!

Petrik egyébként igen hasznos könyvészetének egy hibája is oka annak, hogy Gvadányi munkáscskéja ismeretlen maradt a szakkörök előtt. Petrik két helyen írja le a mű címét: az egyikben a szerzőt nem jelöli meg (*Egy... címszó alatt*); a másikban (Gvadányi nevével) pedig a lelőhelyet nem közli. Mivel senkisésem tudta, hogy a mű a szerző megjelölése nélkül látott napvilágot, csak Gvadányi neve alatt keresték a költeményt; Petrik ugyanis itt nem jelöli a szokásos zárójellel, hogy a szerző neve nem szerepel a munkán. Így történt meg, hogy minden Gvadányival foglalkozó irodalomtörténeti munka a költeménynek csak hiányos és pontatlan címét közölhette. Meg kell említenem, hogy kerülő úton bár, de mégis Petrik munkája vezetett nyomra.

Hiányos és nem pontos címmel szolgál — Petrik előtt — Sándor István; a munka megjelenési éve szerinte 1798.⁴ Petrik előtt Toldy Ferenc is közli a hiányos, helyesírásban az eredetitől eltérő és Sándor Istvánnéval sem egyező címet: „*Egy a Rhénus vize partján táborozó magyar lovas katonának Pozsony városába egybegyűlt rendekhez írott levele. Ott, 1796.*”⁴ Ezt a címet adják — legfeljebb egy-két ékezetnyi eltéréssel — azok is, akik különben ragaszkodnak az eredeti ortográfiához és a teljes címhez: Sz. Kovács Sándor,⁵ Szinyeyi József,⁶ Négyesy László⁷ és Pintér Jenő.⁸ Petrik is Gvadányi neve alatt így írja le versünk címét.⁹ Mindegyikük partján-t ír partyán helyett, Pozsony-t Posony helyett, s a Várossába szót egy s-sel írják. Egyikük sem írja le a teljes címét. Ezek a kis írásmódbeli eltérések áruló bizonyosságai annak, amit fentebb állítottunk: a szakkörök előtt ismeretlen volt Gvadányi szóban forgó kis verse.

A vers tartalmáról érdekesen tudósít bennünket Kovács Dénes.¹⁰ Ez a közlés azért különös, mert megállapítja, hogy a magyar ruha, magyar nyelv és a magyar ezredek mellett lép sorompóba e röpirat, — s mint alább kiderül, — ezekről semmit, de semmit sem ír Gvadányinak a Rhénus vize partján táborozó lovas katonája. Lehetséges, hogy Pintér Kovács nyomán véli e munkát „Hazaforratnak”.

Miről szól valójában e munka? A Rhénus vize partján táborozó magyar lovas katonánk egy reggel találkozik azzal a kurírral, aki Pozsonyból Károly herceg kvártélyára igyekszik. A kurír hírt ad földijének az országgyűlés tanácskozásairól, végzéseiről: a hadi megajánlásokról. A katona levelet ír a diétára összegyűlt rendeknek: kéri, hogy ne hátráltassák a transportumokat; bizony megriaszítják a franciákat, ha megérkezik a segítség!

Említésreméltó Széchy Károlynak, Gvadányi monográfiájának álláspontja: megemlíti költőnknek minden művét (mely a Toldy-féle lajstromon szerepel), csak a *Rhénus vize partján táborozó magyar lovas katonának... levelét* nem.¹¹ Vajjon csak azért nem, mert nem ismerte? Hallgatása is érdekes.

Ezek után felmerül a kétség: valóban Gvadányi munkáját találtuk-e meg? A szerzőség kérdésére és a kis mű megírásának körülményeire maga Gvadányi ad pontos és nem érdektelen felvilágosítást. Fábián Juliánnal való verses levelezésében¹² írja 1796-ban, bak havának 21. napján kelt levelében:

Barátném! már vissza jöttem Szakoltzára,
 A' Duna parttyáról Morva víz parttyára,
 Mivel a' Diaet már el-végződött,
 Mellyen egy dolognál több nem is tevődött.
 Ki-tettem azt azon verses munkátskámba,
 Mellyet éjjel írtam Pozsonyba szobámba,
 Mindszenti Úr tudom, azt kezedbe adta,*
 Mert hogy meg-tselekszi szívesen fogadta.
 Böven meg-láthatod abba azon dolgot,
 Melly az egész ország színe előtt forgott!

A * alatt a következő jegyzetet írja a költő: „En egy kis verses munkátskát adtam-ki a' mostan végzett Pozsonyi Diaetának alkalmatosságával, mellynek a Czimje: *Egy a Rhénus vize parttyán táborozó lovas katonának: 's a't.* Ezen kis munkámba le-írtam a' Diaetát...”

Gvadányi tehát a diéta idején írta költeményét. Mintha az országgyűlés visszhangját hallanók egy-egy közhelyszerű szólalásban.

A nádor november 14-én beszédében azt mondta a magyarról, hogy valahányszor megütközött a franciával, „totidem veneratae Hydrae Gallicanae Capita amputavit”;²⁰ az országgyűlési napló magyar fordításában: „... mind annyiszor a' frantzia mérges Hidrának Fejét le-tsapta...”²¹

Gvadányi versében pedig az ország nagyjai így kiáltottak:

... Mint Hercules bána hét fejú Hydrával,
 Mi is majd úgy bánunk a' Frantz ármádával.²²

Költőnk Vantsai János kanonok beszédében is hallhatta a szállóigévé vált, Mária Terézia korabeli „vitam et sanguinem” magyaráját: „örömmel ajánljuk mi is Javainkat sótt ha kivántatik vérünket és Életünket”²³

A primás beszéde után is felajánlották az egybegyűlteket életüket és vérüket. Érdekes, hogy a király beszéde után ezt nem jegyzi fel az országgyűlési napló, de a Magyar Kurír szerint az uralkodó szavait is „gyakor vivát, és *Vitam et Sanguinem* kiáltás követték”.²⁴

Lovas katonánk levelében is azt olvassuk, hogy a király beszéde után felhangzott a kiáltás:

Félséges Urunkért életünk, és vérünk,
 Feláldozuk! ...²⁵

Az országgyűlés határozatának számadatait híven közli *Gvadányi* (50.000 katona, 2,400.000 mérő gabona stb. megajánlása). A levél célzatával magyarázható, hogy a megajánlással kapcsolatos vitákról és magyar követelésekről nem emlékezett meg. A magyar ezredekkel kapcsolatos követelésekről sem, pedig november 22-én elhangzott az a határozott kívánság, hogy a rekruták „egyedül a' Magyar seregekre osztassanak és az Hazafiakra tekintet legyen, azért-is az Ország Törvényéhez képest a' Magyar Seregekhez született Magyar Tisztek rendeltessenek...”²⁶

A kis mű nyelve, stílusa annyira jellemző *Gvadányira*, hogy akkor is elárulná a szerzőt, ha egyéb adataink nem utalnának rá.

A költeményt a francia forradalom utáni visszahatás egyik mulatságos és tanulságos emlékeként is számon tarthatjuk. A konzervatív körök egész elkülete benne van ebben az assignatákkal pipára gyújtó és lojalitástól esőpögő katonának a verszetében. *Gvadányi* sohasem mutatkozott oly francia- és forradalomellenesnek és olyan rossz prófétának, mint itt.

A szöveget betű szerint közlöm, sajtóhibáit sem hagyom el; a lapszámokon kívül pusztán az őrszók maradtak el: ezek még helyesírásban sem térnek el a lapkezdetektől. Ki kell emelnünk, hogy az *arra* szó *arra* alakjában (17. és

72. sor) nem sajtóhibát látunk, hanem a rudabányai születésű Gvadányi nyelv-járásának nyomát véljük. Más munkáiban is előfordul az *arra* alak: Orsz. 3, 41, 66, 80, RP. (1793.) 545, stb. A rímekből is arra következtethetünk, hogy az *arra* szó első szótagbeli magánhangzója hosszú: *nyomára-szavára-arra-magára* Orsz. 116.; *utollyára-lábára-arra-szavára* Orsz. 128.; *hátára-Trónussára-arra-prédára* Orsz. 133.; *hátára-orrára-lábára-arra* Orsz. 183.; stb. A rímek tanúsága szerint az *arra* alakban nyomtatott szó esetleg sajtóhiba: *sorsára-pallossára-akasztó fára-arra* Orsz. 11.; *falára-piattzára-kapujára-arra* Orsz. 23.; *Budára-jacára-Buda-vára-arra* FNót. I. rész, 4. versszak; *pányvára-szolgafára-arra-szalmára* FNót. I. rész, 36. versszak; stb.

EGY / a' Rhénus vize partján táborozó / MAGYAR LOVAS KATONÁNAK /
Posony Várossába / ORSZÁG-GYÜLÉSÉRE / egybe-gyült / MÉLTÓSÁGOS /
FŐ, KÖZÉP 'S ALATSONYABB / RENDEKHEZ / írott / LEVELE. /
Posonyban, / nyomtatott és található Sz Mihály Uttzában Weber Simon
Péternél. / 1796.

Mivel Károly Hertzeg Felsőes Vezérünk,
Kíért ki-ontani készek vagyunk vérünk;
Manheim, Maintz, Kéhl táján minket úgy vezérltet.
Hogy Julius Caesar illy dolgokat nem tett.
Akár merre fordúlt, szerentse követte,
Frantziák sántzait rontotta, lövette;
Azoknak eresztvén Magyar gyalogságát,
Tsudálni kelletik ezek bátorságát.
Mivel mint a' medve szaggattya a' méh kast,
Vagy juhokat láttuk el-tépni a' farkast;
Igy bántak ezek-is itt az ellenséggel
Bé-törvén sántzokba ditső merészséggel,
Szórták ok a' püdert a' Frantz frizúráról,
Mint széltül szoródik zúzmara a' fáról, ||
Mellynek bagnet hegye az oldalát érte.
Pour l'amour de Dieu pardon! sirva kérte.
Mi itten Huszárok lestünk s arra vártunk,
Hogy ha majd ki-futnak nekik akkor ártunk.
Ki-is futottak ok el-hagyván a' sántzot
Járták-is nótánkon a' karmanýól tántzot;
Nótánk pedig e' vólt; Rajta! vágjad Pajtás!
Hasznunkra-is szolgált ezen rajtok hajtás.
Mért meg-tölt tarsolyunk sok Louis d'orokkal,
Általvetünk habzó Sampaner borokkal.
A' sok tsaták után táborba szállottunk,
Az Assignátúkkal pipára gyújtottunk.
Felsőes Hertzegnek az egésségéért
Ittuk a' Sampanert hosszú életéért,
Történt hogy egy reggel mint lovam vakartam,
Szépen meg kefélvén pokrótzal takartam,
Jön egy posta legény nagy trombitálással,
Nyomába egy Kurir korbáts tsattogással.
Pajtáságunk tüze a' hol vólt, meg állott,
Magyarúl köszövnén lováról le-szállott,
Szóllott: a' Felsőes Hertzeg fő quártélyla
Hbl vagyon Földiek? ez jövésem tzélyla.
Mivel ő magyarúl beszélt és köszöne,
El-borítá szívem az öröm özöne,
Feltem; lovamat mingyárt fel-nyergelem,
Kalaúzza leszek, az Úr jöhet velem;

De látom mind maga, mind lova el-fáradt,
 Rekétselve beszél, toroka tán ki száradt. ||
 Azért tessék ezen portzió szónára
 Le-ülni, és végyen időt nyugalmára.
 Ime gulyás húson for már bográtsomba,
 De míg meg fő, ezen butellát azomba
 Vegye kezeibe, igyén Sampaner bort,
 Le mossa úttvába, melyet nyelt azon port.
 Szólt a' Kurír; Földi! illy korán nem eszem,
 E' butellát még-is én kedvessen vezsem;
 Mert tudod Magyarának tsak a' bor nektárja,
 Vig-is, e' szent olaj szívét ha ált járja.
 De ebbül sem fogok inni én éhgyomra,
 Mert az Hertzeg előtt eshetnék orromra.
 Leveleket egyszer hogy ha által adom,
 Nem marad tessékébe, azt néked fogadom.
 Most pedig nyergelyél, illy fel a' barnára,
 És engemet vezess Hertzeg quártélyára.
 Mihelyest így szóla, mingyárt fel-készültem,
 Fel-nyergelt lovamra frissen reá ültem.
 El-fáradott lova tsendessen léptetett,
 Mellyért-is ő vele beszélnem lehetett.
 Így szóltam hozzája, látom az Úr Kurír!
 Kérem mondja-meg hát Hazánkba van mi hír?
 Tudom a' Hertzeghez, hogy nyargal Budáról.
 Mondgyon valami jót Honnyunknak dolgáról.
 Felelt: kedves Földim! jövök én jó hírrel,
 Szíveitek sebét meg-gyógyító írrel,
 De koránt se vélyed, hogy jövök Budáról,
 Mert jövök Posnyból, Hazánk határáról. ||
 Tudgyad! hogy kegyelmes Koronás Királyunk,
 Ki érdemes arra, hogy melette álljunk,
 Mert nem tsak Királyunk, de olly kegyes Atyánk,
 Kinek mindég gonddya volt, és vagyon reánk,
 Szent András havának hatodik napjára,
 Oda parantsola jönni Dietára,
 Ott' vannak még most-is Hazánk Oszlopai,
 A' kiknek kezein forganak dolgai.
 Ezen bölts, 's nagy elmék azon tanátskoznak,
 Hogy mint kellyen ellent álni a' Frantz rosznak;
 Mert e' vaddá lett nép majd mindent fel fordít,
 Valamerre mégyen, öl, pusztít, és ordít.
 A' Keresztény vallás tapodgya lábával,
 Istennek házeit törí ágyújával,
 Törvényes Királyát: Grilotinirozta,
 Kegyes Királynéját szint' e' roszra hozta.
 Németh országba ő mihelyest bé lépe,
 Földön futóvá lett ennek minden népe;
 Mert nem elég volt: az, hogy ott tett sok hartzot;
 S hogy vetett fejékre kegyetlen nagy sartzot;
 De mind ezek felett tett nagy rablásokat,
 Egekbe kiáltó szörnyü romlásokat.
 A' szép Nemmel mint bánt, mondani szemérem,
 Arról gondolkodván posog egész vérem.
 Egyháziakkal-is béna szertelenül,
 Söt sokat közülük meg-ölt kegyetlenül.

Más országokkal is így akarnak tenni,
 Kívánnák azokat fel-dülni 's meg-venni. ||
 Hogy Monarchiánkba bé ne ronthassanak,
 Abba mint a' sáskák ne pusztíthassanak,
 Pozsonyba csak azért gyültek Diétára,
 Kegyelmes Királyunk parantsolattára.
 Hogy ezen pestisnek eleit vehessék,
 E' rút ellenséget semmivé tehessek.
 Mert Felsőleges Urunk csak mi bennünk bízik,
 Mondgya! ha Magyárt lát, szíve akkor hízik,
 Mihent ki-jelenté maga kívánságát,
 Frantziáknak elő adván pogányságát;
 Ó ha láttad volna itt a' nagy indulást,
 Minnyájok szívéből ki-lobbant búzdúlást,
 Hidd, minden ábrázat Földi! más színt váltott,
 És tele torokkal ki ki így kiáltott:
 Felsőleges Urunkért életünk, és vérünk,
 Fel-áldozuk! érte halál legyen bérünk,
 Mint Hercules bána hét fejü Hydrával,
 Mi is majd úgy bánunk a' Frantz ármádával.
 Magyar Hazánk hogy ezt ne csak szóval mondgya,
 Minden Fejeinek a' vala már gondgya;
 Hogy ő Felsőlegének adgyunk segítséget,
 Mellyel meg-ronthassa ezen ellenséget;
 Vagy is fenességét ő úgy meg-törhesse,
 Hogy jó békességre őtt kényszeríthesse.
 Mingyár két millió négy száz ezer méröt
 Gabonát ajánlott egy forintot éröt,
 Zabot hét száz hatvan ezret és 3 milliót,
 Lovakat tíz ezret mind épeket, és jót. ||
 Húsz ezer ökröket le-vágni 's meg-enni,
 Mert üres gyomorral nehéz hartzra menni.
 Ezek után ötven ezer katonákat,
 Kiknek testén borbély ne lellyen hibákat.
 Hogy ha ennyi ezer kevés talál lenni,
 Akkor minden Magyar kardhoz kap, 's fog menni;
 Mert Insurrectio Personalis léssen,
 Majd meg-láttuk akkor, a' Frantz hogy mit tészen.
 Úgy-é Földi, hogy ez nem kevés segítség!
 Meg rettenhet ettül leg-fenébb ellenség.
 Hogy a' Kurir nekem ezt mind meg-beszélte,
 Hogy eszem meg-kábult, talán azt is váltta.
 Mert öröm könnyeket szememből ejtettem,
 Valamint a' sárkány ily ordítást tettem.
 Ellyen mi Királyunk, mi kegyes Királynénk!
 Ezen drágalátos mi Földi Istennénk,
 Világ négy részére terjedgyen hatalmok,
 Ne nyomják szíveket a' bánatos halmok.
 Ellyenek Hazánknak minden Mánásai!
 Pozsonyba sereglett díszes Statussai.
 Veszssen olyan Magyar, hogy adunk, melly bányya,
 'S vérit Királyáért ki-ontani szánnya.
 Örömmel bé telve míg így kiabáltam,
 A' Hertzeg Quártélyát közel lenni láttam,
 Szóltam a' Kurirhoz im ez a' Haupt Quártély,
 Én már vissza-megyek, te égességben áll.

Kezet fogott velem, el-nyargalt lármával,
 Én-is tropba mentem vissza a' barnával. ||
 Mihent a' Logerbe sátoromba értem,
 Strázsa Mesteremtül én papirost kértem,
 A' mellyre e' néhány Verseimet írtam,
 De míg el-végzettem örömömbé sirtam.
 Küldöm én ezeket Hazám Nagyainak,
 'S aztat gyámolító erős istápinak.
 A' Statusokat-is ez szint úgy illeti,
 Mert nagyok előttem azok tiszteleti.
 Írom pedig eztet minnyájunk fejébe,
 A' Magyar Gyalogság,'s Huszárok nevébe.
 Excellentiátok, Nagyságtok élyenek!
 Úgy mint mostan tesznek többször-is tegyenek.
 Köszönnyük, hogy küldnek nekünk segítséget,
 Így meg-is rivasztyuk majd az ellenséget.
 Eddig-is ugyan mi néki nem hódoltunk,
 Sött sokszor sok Frantz főt le-is kaszaboltunk;
 Hogy még-is szerentsés, oka sokasága
 Szamtálan ágyúi minden bóldogsága.
 Jó mondás; hogy sok lúd a' Farkast le húzza,
 Ebek nélkül pedig a' juhokat nyúzza.
 Hogy ha a' meg-igírt ötven ezer vitéz
 Itt lesz; majd meg-láttjuk szemünkbe hogy mint néz.
 Tudom meg-szabdallyuk a' nyakok tsigáját,
 Tövöstül ki-írtyuk szabadságok fáját.
 Úgy hajttjuk előttünk majd a' Saszöröket,
 Mint Pesti vásárra hajttják az ökröket.
 Hát ha minden Magyar még lovára fel-áll,
 Le metzetik akkor számtalan sok Frantz fül. ||
 Sött majd meg sem marad Párisba a' Convent,
 Ha ellene indúl ennyi sok Regement.
 De nem szükség eztet hogy a' Haza tegye,
 Tsak az ötven ezret hamar lábra vegye.
 Meg-láttya a' Világ, a' Magyar kard mint vág,
 Páris bástyájára melly gyorsassággal hág.
 Ó Hazám Naggyai! végre esedezem,
 Elöttetek öszve teszem a' két kezem,
 Hogy ajánlástokat ne hátráltassátok,
 A' Transportumokat hamar indítsátok.
 Küldgyetek mi nekünk szalonnát azokkal,
 Dohányt-is pipába egynéhány bálokkal,
 Mert a' katonának nintsen más Konfekttye,
 Ha ezekkel nem bír, szomorú élettye.
 Végtére kiáltom: egész Haza élyen,
 Szívembül kívánom, Isten úgy segéllyen!

Költék a' Rhénus vize partján
 1796-dik esztendőbe Szent András
 havának 25. napján.

¹ *Császár Elemér* ny. r. tanár előadásai. X. A magyaros iskola. Jegyezte és kiadta Tóth Lajos. Budapest, 1930. 103. l. Érdekes, hogy a kis nyomtatvány egy példánya könyvtárusi forgalomba is került. (L. a *Ranschburg*-féle könyvkereskedés 112. számú, 1926-ban megjelent könyvjegyzékét; a könyvkereskedésben nem tudnak arról, hogy mi lett a könyv sorsa.) — ² *Petrik Géza*: Magyarország bibliographiája 1712—1860. I. Budapest, 1888. 587. l. — ³ I. m. 954. l. — ⁴ *Sándor István*: Magyar Könyvesház. Győrött, 1803. 215. l. — ⁵ Ti. Pozsonyban. V. O. A.: — ⁶ *Toldy Ferenc*: A magyar költészet kézikönyve a mohácsi véstől a legújabb időkig. I. Pest, 1855. 558. l. Kézikönyve 2. kiadásának II. kötetében (202. l.) az I. kiadásban közölt címet adja; az eltérés: *Rhénust* ír s nem *Ehenust*. Honnan vette a címet Toldy, látta-e e munkát: nyitott kérdés. A költeményről magáról semmit sem ír. — ⁷ *Gvadányi-album*, szerk. dr. Kovács Dénes. Budapest, 1887. 147. l. — ⁸ M. Irók, III. 1580. h. — ⁹ MRemIr. 6. köt. 47. l. — ¹⁰ Magyar Irodalomtörténete. IV. A magyar irodalom a XVIII. században. Budapest, 1931. 464. l. — ¹¹ I. h. — ¹² *Gvadányi-album*, 50. l. — ¹³ I. h. — ¹⁴ *Toldy Ferenc*: *A magyar költészet kézikönyve*. Budapest, 1876.2. II. 200—202. l. — ¹⁵ *Széchy Károly*: *Gróf Gvadányi József* (Magyar Történeti Életrajzok) Budapest, 1894. — ¹⁶ *Verses Levelezés, a melyet folytatott Gróf Gvadányi József Magyar Lovas Generális Nemes Főbírái hiánnával...* Pozsony, 1798. 137. l. — ¹⁷ *Naponként-Való Jegyzései Az 1796-dik Esztendőben...* Pásony Szabad Királyi Várossában Szent-András havának 6dik Nappjára Rendelt Magyar Ország Gyűlésének... Pozsonyban. M.D.CC.XCVI. 29. l. — ¹⁸ U. o. — ¹⁹ 115—116. sor. — ²⁰ Id. országgyűl. napló, 5. l. — ²¹ *Magyar Kurir, MDCCXCVI-dik Esztendőre...* III. Fertály Esztendő. 655. l. — ²² 113—114. sor. — ²³ Id. országgyűl. napló, 35—36. l. — ²⁴ A szövegközléshez még megjegyzem, hogy a nyomdának nincs olyan sajátos betűtípusa, amellyel az eredeti szöveg a hosszú ő, ű hangokat (a betű feletti két pont közötti merőleges vonással) jelöli. Továbbá nem tudtam a régi nyomtatványokból ismert hosszúkás s betűt — e betűtípus hiánya miatt — a szövegben közölni. Hogy milyen helyzetben használnak e kor írói hosszúkás alakú s betűt, ez a helyesírástörténet megoldandó feladata.